

RENATA WIADERNA-KUŚNIERZ

Reformy prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa przełomu XIX i XX wieku w wystąpieniach Leona hr. Pinińskiego publikowanych na łamach „Gazety Narodowej”

Reforms of the Electoral Law to the Austrian Imperial Council at the turn of the 19th and 20th Centuries in Speeches of Count Leon Piniński Published in the „Gazeta Narodowa”

Count Leon Piniński was a professor of Roman law, first at the University of Lemberg, and from 1918 at the Jan Kazimierz University in Lwów. In addition to his academic work, he was interested in art, literature, music and politics. He developed very active cultural, social and political activities. He was a member of parliament, governor of the province of Galicia, and a member of the Imperial Court. The public functions he held required him to give numerous speeches. Many of them resulted from his political activities. In the present paper I will discuss his opinions and views on the reform of the electoral law for the Austrian Imperial Council, which were published by the newspaper “Gazeta Narodowa”.

RENATA WIADERNA-KUŚNIERZ, doktor nauk prawnych,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

ORCID – 000-0001-7427-2701, e-mail: renata.wiADERNA-kusnierz@upsl.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE: Leon Piniński, poseł, austriacka reforma wyborcza, austriacka Rada Państwa, Izba Panów, Lwów, Galicja, Wiedeń

KEYWORDS: Leon Piniński, parliamentarism, Austrian electoral reform, Austrian Imperial Council, House of Lords, Lwów, Galicia, Vienna

1 | Uwagi wprowadzające

Leon hr. Piniński (1857-1938) był profesorem i wykładowcą prawa rzymskiego najpierw na Uniwersytecie Lwowskim, a od 1918 r. Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Interesował się również sztuką, literaturą, muzyką, a przede wszystkim polityką. Był posłem z Galicji do austriackiej Rady Państwa (od 1889 r.) z okręgu wyborczego większych posiadłości: Tarnopol, Skałat, Zbaraż, Trembowla, a trzy lata później z okręgu gmin wiejskich tych samych posiadłości, posłem do galicyjskiego Sejmu Krajowego (1894-1898), członkiem Izby Panów (1903-1914) austriackiej Rady Państwa, namiestnikiem Galicji (1898-1903)^[1], zasiadał w Trybunale Państwa, późniejszym austriackim odpowiedniku Trybunału Konstytucyjnego^[2].

Na temat różnych aspektów życia i działalności Leona Pinińskiego powstało wiele większych i mniejszych opracowań^[3]. Szeroki wachlarz

¹ O pismach urzędowych kierowanych przez namiestnika Galicji Leona Pinińskiego do starostów zobacz szerzej: Andrzej Dziadzio, „Władza na pograniczach monarchii habsburskiej doby konstytucyjnej wobec niechrześcijańskich mniejszości narodowych”, [w:] *Pogranicza w historii prawa i myśli polityczno-prawnej*, red. Dariusz Szpoper, Przemysław Dąbrowski (Gdańsk-Olsztyn: Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, 2017), 144-145,

² Zob. szerzej: Andrzej Dziadzio, *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867-1914): władza-obywatel-prawo* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001); idem, „Polski wątek w austriackiej koncepcji Trybunału Konstytucyjnego” *Palestra Świętokrzyska*, 13-14 (2010): 19-22; Adam Redzik, *Stanisław Starzyński (1853-1935) a rozwój polskiej nauki prawa konstytucyjnego* (Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Wysoki Zamek, 2012), 86.

³ Na temat życia i działalności Leona Pinińskiego zob. szerzej m.in. Renata Wiaderna-Kuśnierz, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918-1939)* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, wyd. 1: 2015, wyd. 2: 2017); eadem, „Leon hr. Piniński (1857-1938) - prawnik, polityk, historyk sztuki, znawca literatury i kompozytor. Zarys biografii”, [w:] *Przedwojenny Lwów i jego uczeni. Sylwetki-działalność naukowa-osiągnięcia*, red. Sławomir Dorocki, Paweł Brzegowy (Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji

aktywności społeczno-polityczno-naukowej Pinińskiego stanowi nadal inspirację dla badaczy (historyków prawa, historyków, historyków sztuki, historyków literatury) do podejmowania eksploracji naukowej kolejnych nieznanych lub mało znanych składowych jego działalności. Niedawno tej postaci została poświęcona interdyscyplinarna Ogólnopolska Konferencja Naukowa w Szczecinie, pt. „Leon hr. Piniński i jego pasje”^[4].

Leon Piniński rozwinął niezwykle aktywną działalność kulturalną, społeczną i polityczną. Pełnienie przez niego funkcji publicznych wiązało się naturalnie z wygłaszaniem licznych przemówień. Wiele z nich powstało w związku z działalnością polityczną. Jego słowa często utrwałała ówczesna prasa^[5]. Wiele z nich w postaci sprawozdań drukowały m.in. „Kurjer

Narodowej, 2016) 214–243; eadem, „Z zamiłowania historyk sztuki’ Poglądy Profesora Leona hr. Pinińskiego na miejsce sztuki w społeczeństwie i jego wkład w powiększenie zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu i Lwowskiej Galerii Obrazów. Zarys problematyki”, [w:] *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*, red. Roman Drozd, Bogdan Halczak, t. II (Słupsk-Warszawa: Uniwersytet w Nowym Sadzie-Wydawnictwo Akademii Pomorskiej, 2021) oraz Maciej Jońca, „Szekspiolog. Przyczynek do biografii Leona Pinińskiego”, [w:] *Prawo i literatura. Parerga*, red. Joanna Kamień, Jerzy Zajadło, Kamil Zeidler (Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2019) 171–182); Grzegorz Nancka, „Leon hr. Piniński o actio negatora w prawie rzymskim” *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prawo*, nr 107 (2019): 103–118 i inne. Tematykę działalności politycznej Leona Pinińskiego poruszył m.in.: Artur Górski, *Podolacy. Obóz polityczny i jego liderzy* (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2013). Zob. rozdział pt. *Reakcyjny Namiestnik Galicji Leon hr. Piniński*. s. 264–273; Waldemar Łazuga, *Uwikłani w przeszłość* (Poznań: Zysk i S-ka, 2023). Zob. rozdział pt. *Namiestnik, który pozostał we Lwowie*; Renata Wiaderna-Kuśnierz, „Političko-društvena aktivnost profesora rimskog prava Univerziteta Jana Kazimira u Lavovu”, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini: Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Z okazji setnej rocznicy powstania Rusińskiego Towarzystwa Oświatowego i sześćdziesiątej piątej rocznicy powstania Wydziału Filozoficznego w Nowym Sadzie*, red. Janko Ramač, Roman Drozd, (Nowy Sad, Słupsk: Wydawnictwo Akademii Pomorskiej w Słupsku, 2019), 241–265. Zobacz także publikacje Piotra Pinińskiego: Piotr Piniński, *Dziedzic Sobieskich. Bohater ostatniej wojny o niepodległość Szkocji* (Poznań: Zysk i S-ka, 2013); idem, *Ostatni sekret Stuartów. Dzieci Karoliny księżnej Albany* (Warszawa: DiG, 2001) oraz publikacje nt. Leona Pinińskiego zawarte w bibliografii monografii: Wiaderna-Kuśnierz, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie*, 404–411.

⁴ Konferencja zorganizowana z inicjatywy dr. hab. Macieja Jońcy, prof. usz, przy współpracy Wydziału Prawa i Administracji, Instytutu Literatury i Nowych Mediów Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Książnicy Pomorskiej im. Stanisława Staszica w Szczecinie, pod patronatem Fundacji Lanckorońskich, odbyła się 6 czerwca 2023 r. Z konferencji zaplanowano wydanie publikacji.

⁵ Prasa często wykorzystywała protokoły stenograficzne obrad Izby Panów i Izby Posłów. Zob. <https://alex.onb.ac.at/sph.htm> oraz <https://alex.onb.ac.at/spa>.

Lwowski”, „Gazeta Lwowska”, „Gazeta Narodowa”, „Słowo Polskie” i inne. Najwięcej takich opublikowała „Gazeta Narodowa” będąca organem stronnictwa wschodniogalicyskiego „Podolaków”, z uwagi na fakt, że Leon Piniński należał do tego konserwatywnego ugrupowania.

Leon Piniński jako poseł sprawozdawca wygłaszał mowy w sprawie budżetu głównego zarządu oświaty, projektu nowego kodeksu karnego, ustawy o kongrui, czyli ustawowym uposażeniu duchowieństwa. Wypowiadał się m.in. na temat reformy prawa wyborczego, w sprawie odnowienia Zamku Królewskiego na Wawelu, projektu utworzenia Ligii Narodów, w sprawie Banku Przemysłowego, stanu sceny narodowej we Lwowie. Znamy również jego przemówienia z okazji otwarcia Sejmu Krajowego, w którym poruszył sprawy ekonomiczne kraju, klęskę nieurodzaju, kwestię szkolnictwa, wprowadzonego stanu wyjątkowego. Przemawiał również z okazji otwarcia Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, czy na otwarciu Teatru Nowego we Lwowie (obecnie Ukrainńska Opera im. Salomei Kruszelnickiej), podczas odsłonięcia pomnika Agenora hr. Gołuchowskiego, trzykrotnego namiestnika Galicji i ministra spraw wewnętrznych Austrii oraz wielu innych uroczystości.

2 | Kilka słów o austriackiej Radzie Państwa i reformach prawa wyborczego na przełomie XIX i XX w.

Na przełomie XIX i XX wieku z wielką uwagą śledzono procedowane zmiany w austriackim prawie wyborczym^[6] do Rady Państwa. Rada Państwa (*Reichsrath*) została powołana patentem cesarskim, zwanym patentem lutowym (*Februarpatent*) z 26 lutego 1861 r. i tworzyła dwie osobno obradujące izby: Izbę Panów (*Herrenshaus*) i Izbę Posłów (*Abgeordnetenhaus*)^[7].

htm.

⁶ Zob. np. Maksym A. Bułachtin, „Konserwatyści polscy a reforma ustawodawstwa wyborczego Galicji na początku XX wieku” *Zeszyty Prawnicze*, nr 1 (2007): 102–112; Łukasz Szymański, „Konserwatyści wschodniogalicyscy wobec zmian prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa (1893–1906)” *Acta Iuridica Resoviensia*, nr 4 (2022): 279–291. Zob. Redzik, Stanisław Starzyński (1853–1935) a rozwój polskiej nauki prawa konstytucyjnego, *passim*.

⁷ Oswald Balzer, *Historia ustroju Austrii w zarysie* (Lwów, 1908), 413.

Na podstawie patentu prawo wyborcze przysługiwało tylko niektórym osobom. Do Izby Panów wchodziłi – jak pisze Oswald Balzer: „pełnoletni członkowie domu cesarskiego, wszyscy arcybiskupi tudzież ci z biskupów, którzy używają tytułu książęcego; nadto jako członkowie mianowani: głowy rodów szlacheckich, posiadających większą własność gruntową, którym cesarz nada dziedziczne prawo zasiadania w izbie panów, jako też znakomitsze osoby, zasłużone około państwa, kościoła, nauki i sztuk, mianowane dożywotnio przez cesarza członkami tej izby. Izba Panów jest zatem organem o charakterze wybitnie arystokratyczno-zachowawczym [...]”^[8]. Do Izby Poselskiej wchodziłi posłowie wybierani przez poszczególne kurie, których było cztery: większej własności ziemskiej, izb handlowych i przemysłowych, miast oraz gmin wiejskich^[9]. Od wydania patentu lutowego wprowadzono zmiany w prawie wyborczym w latach 1873, 1896 i 1907. Reformy te wprowadziły krok po kroku, kolejno wybory bezpośrednie, powszechne i równe.

Chciałabym wyraźnie zaznaczyć, iż celem artykułu nie jest ukazanie po raz kolejny przebiegu prac trwających nad reformą do galicyjskiego Sejmu Krajowego (1861-1918), kompetentnego w sprawach wewnętrznych Galicji. Na jej temat pisali już m.in. Stanisław Grodziski^[10], który przytacza m.in. tekst ustawy z 8 lipca 1914 r. zmieniającej statut krajowy i wprowadzającej nową ordynację wyborczą^[11], Maksym Bułachtin, który pisał na temat stosunku stronnictw konserwatywnych do reformy^[12], Marian Małecki^[13] czy Józef Buszko^[14]. Ordynacja ta nie znalazła praktycznego zastosowania ze względu na wybuch pierwszej wojny światowej.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, 414.

¹⁰ Stanisław Grodziski, *Sejm Krajowy Galicyjski 1861–1914* (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1993). W publikacji brak odniesień Pinińskiego do procedowanych reform wyborczych. Stanisław Grodziski przytacza natomiast mowę Pinińskiego w kwestii wniosku komisji budżetowej w sprawie odnowienia Wawelu z 17 XI 1905 r. Zob. 515–517.

¹¹ Ibidem, 61–109.

¹² Bułachtin, 102–112. W artykule autor wspomina o wypowiedzi Leona Pinińskiego do W. Zalewskiego na temat głosowania Ukraińców do Sejmu Krajowego (list z dnia 16 lutego 1912 r.). Zob. 108–110.

¹³ Marian Małecki, *Wydział krajowy sejmów galicyjskich. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne. Seria Studia Galicyjskie 2* (Kraków: Księgarnia Akademicka, 2014).

¹⁴ Józef Buszko, *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956); idem, „Stanowisko burżuazyjnego obszarnictwa polskiego i burżuazji wobec reformy wyborczej w latach 1905–1907” *Przegląd*

Problematyka reform wyborczych do austriackiej Rady Państwa (*Reichsrath*) była również już poruszana w publikacjach^[15], ale na dużym poziomie ogólności przedstawiano poglądy Pinińskiego w kwestii wprowadzanych reform. Jeśli już wspomina się o nich, to przytaczane są one w sposób dość fragmentaryczny, niepozwalający na odtworzenie pełnego obrazu jego zaangażowania i stosunku do procedowanej, a następnie uchwalonej reformy^[16]. Niniejszy tekst jest więc pierwszym opracowaniem ukazującym stosunek Leona hr. Pinińskiego do toczących się prac nad reformą wyborczą, z których ostatnia weszła w życie w 1907 r.

W 1876 r. prawa wyborcze posiadało tylko 10% mieszkańców Galicji, zaś w 1901 jeszcze mniej – 8,7%^[17]. Na przełomie XIX i XX w. w całej monarchii żądano zniesienia elitarności wyborów i wprowadzenia powszechnego i równego głosowania. Te dążenia wzbudzały wiele dyskusji. Debata nad ostatnią reformą wyborczą trwała do 26 stycznia 1907 r., kiedy to została przyjęta. Poniżej prezentuję poglądy Leona Pinińskiego, jako czołowego konserwatysty stronnictwa wschodniogalicjijskiego. W latach 1883–1908 konserwatywni wschodniogalicjijscy ziemianie mieli ogromny wpływ na życie polityczne Galicji. Z ich obozu bowiem wywodzili się lub sympatyzowali z nimi kolejni namiestnicy Galicji: Filip Zaleski (1883–1888), Kazimierz

Historyczny, nr 3 (1955): 380–419. Zob. także: Dorota Litwin-Lewandowska, „Elity polityczne Galicji w opinii ‘Przeglądu Narodowego’ w latach 1908–1914” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia*, 11 (2004): 211–223.

¹⁵ Waldemar Łazuga, „Rządy polskie” w Austrii. *Gabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895–1897* (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1991). Zob. rozdział VI *Reforma wyborcza i wybory*; Waldemar Łazuga, *Kalkulować... Polacy na szczytach c.k. monarchii* (Poznań: Zys i S-ka Wydawnictwo, 2013), 161–162, 166, 288–295; Adam Nowicki, *Historia Austrii konstytucyjnej (1960–1907)*, t. I (Wiedeń, 1912); Henryk Wereszycki, *Historia Austrii* (Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 1986) i inne. Obszerną bibliografię na temat reform wyborczych i samych wyborów do Rady Państwa oraz galicyjskiego Sejmu Krajowego podaje Magdalena Semczyszyn w przypisie 1 artykułu „Polsko-ukraińska rywalizacja podczas wyborów do Sejmu Krajowego w Galicji Wschodniej w latach 1867–1901” *Litopys. Studia i materiały Ukraińskiego Towarzystwa Historycznego w Polsce*, red. Jarosław Syrnyk, nr 1 (2014): 3.

¹⁶ Zob. Szymański, „Konserwatyści wschodniogalicjijscy wobec zmian prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa (1893–1906)”, 277–278; Mariusz Głuszko, *Walka konserwatystów krakowskich z demokratami na łamach ich organów prasowych w okresie 1867–1895* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007), 179 i n.

¹⁷ Magdalena Semczyszyn, „Specyfika kampanii wyborczych do Sejmu Krajowego i Rady Państwa w Galicji Wschodniej w latach 1867–1901”, [w:] *Między polityką, historią a pamięcią historyczną. Studia z dziejów Polski okresu porozbiorowego*, red. Waldemar Łazuga, Sebastian Paczos (Poznań: Instytut Historii UAM, 2015), 19.

Badeni (1888-1895), Eustachy Stanisław Sanguszko (1895-1898), sam Leon Piniński (1898-1903), Andrzej Kazimierz Potocki (1903-1908)^[18].

3 | Poglądy Leona Pinińskiego na temat reform prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa

W dyskusjach nad wprowadzeniem reform w austriackim prawie wyborczym brał udział również Leon hr. Piniński. Podczas debat reprezentował, rzecz jasna, podejście, zgodne z zapatrywaniami konserwatywnego środowiska *podolaków* będącego częścią Koła Polskiego, które było dość krytyczne wobec proponowanych zmian, a wynikało z obawy utraty dotychczasowego wpływu politycznego w Wiedniu^[19]. Jego głos na forum publicznym jest zauważalny w prasie od momentu objęcia mandatu posła do austriackiej Rady Państwa w 1889 r.

W kwestii wprowadzenia powszechnego głosowania do Rady Państwa Leon Piniński wypowiadał się m.in. na posiedzeniu parlamentu, które odbyło się 26 sierpnia 1893 r. Piniński uważał wówczas, że kwestię wprowadzenia powszechnego głosowania należałoby rozpatrywać z dwóch stron: od strony płacących podatki, np. robotników i od strony interesów narodowych i monarszych. Z jednej strony opowiadał się za przyznaniem takiego prawa wszystkim, jednak zaznaczył, że nie nastąpi to zbyt szybko. Uważał, że nie należy wykluczać od władzy prawodawczej robotników, co podnosił, że względów formalnych było niesprawiedliwością, więc tym bardziej parlament powinien się starać o uwzględnianie interesów robotników i wspieranie ich^[20]. Pochwalił parlament austriacki w tym względzie, mówiąc następujące słowa: „Pod względem socjalno-politycznym dla klas robotniczych więcej uczynił, niż we Francji parlament z powszechnych wyborów pochodzący”^[21]. W innym miejscu twierdził natomiast, że ludność monarchii pod względem kultury nie dojrzała jeszcze do powszechnego

¹⁸ Redzik, *Stanisław Starzyński (1853-1935) a rozwój polskiej nauki prawa konstytucyjnego*, 68.

¹⁹ Szymański, „Konserwatyści wschodniogalicyjscy wobec zmian prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa (1893-1906)”, 279, 282.

²⁰ „Poseł Piniński o powszechnem głosowaniu” *Gazeta Narodowa*, nr 196 (1993).

²¹ Ibidem.

głosowania. Wzmogłyby się walki narodowościowe i rasowe. Nastąpiłaby walka pomiędzy stronnictwami liberalnymi a konserwatywnymi^[22].

5 grudnia 1894 r. podczas toczących się obrad komisji wyborczej Piniński przedstawił uchwałę Koła Polskiego, która przyjęła zarys rządowy reformy wyborczej z uwzględnieniem projektu Tadeusza Rutowskiego, późniejszego wiceprezydenta i prezydenta miasta Lwowa. Piniński zaznaczył jednak, że „jakkolwiek Koło Polskie jest za projektem Rutowskiego, nie należy projektu tego uważać za jakiś nienaruszalny postulat Koła, które każdy szczegół projektu uchwaliło. (...) Zasadniczo stoimy i dziś na stanowisku pośrednich wyborów z łona sejmu i uważamy wprowadzenie bezpośrednich wyborów w r. 1873 za błędne. Również nie zapominajmy, że istniejąca ordynacja wyborcza krzywdzi Galicję, której należy się znacznie większa liczba mandatów”^[23]. Projekt ustawy Rutowskiego zakładał dodanie do dotychczasowej liczby 353 posłów, obowiązującej od 1873 roku, 43 posłów nowej, w kurii wyborczej, w tym najwięcej posłów miałyby być z Czech i Galicji (po 10), z Moraw i Austrii Niższej (po 4), ze Styrii i Tyrolu (po 2). Pozostali mieli otrzymać po jednym głosie (Austria Wyższa, Bukowina, Gorycja, Istria, Karyntia, Kraina, Śląsk, Ziemia Przedarulańska). Dla wyboru posłów nowej kurii miały zostać utworzone bezpośrednie i pośrednie okręgi wyborcze^[24]. Projekt Rutowskiego jednak nie przeszedł. Dopiero wersja projektu stworzona przez Edwarda Rittersa, ministra dla Galicji, przedstawiona w Izbie Posłów 15 lutego 1896 r., zakładająca stworzenie w kurii z 72 mandatami, spotkała się z uznaniem i 7 maja 1896 roku uchwalono – przy poparciu także posłów Koła Polskiego – projekt 234 głosami za. Przeciw było 19 posłów^[25]. Według projektu wybory powszechne nadal nie były jednak równe, bowiem wprowadzono wówczas je tylko w w kurii, zaś w pozostałych czterech nie.

Do tematyki powszechnego głosowania powrócono po strajkach w 1905 roku. Piniński przestał być już namiestnikiem Galicji (zrezygnował w 1903 roku) i zasiadał w Izbie Panów austriackiego parlamentu oraz dożyłotnio w Trybunale Państwa.

²² Ibidem.

²³ „Telegramy Kurjera Lwowskiego” *Kurjer Lwowski*, nr 337 (1894).

²⁴ „Projekt reformy wyborczej Koła Polskiego” *Kurjer Lwowski (dodatek)*, nr 322 (1894).

²⁵ Szymański, 282, 286. Koło Polskie poparło ostatecznie projekt, gdyż był on afirmowany przez rząd kierowany przez Polaka Kazimierza Badeniego. Poza tym wobec większości posłów popierających reformę, ewentualny sprzeciw Koła Polskiego nie miałyby żadnego znaczenia. Ibidem, 286.

Bardzo duże zainteresowanie i ożywioną dyskusję w sprawie wprowadzenia powszechnego głosowania wzbudziło posiedzenie Izby Panów z 3 grudnia 1905 r., na którym mocno skrytykowano ówczesny rząd Paula Gautscha^[26], który, jak to określono, zamierzał wprowadzić powszechne głosowanie „pod wpływem terrorku idącego z ulicy”^[27]. Na posiedzeniu głos zabrał również Leon Piniński, który skrytykował rządowe, chwiejne stanowisko. Mowa Pinińskiego – jak relacjonowała „Gazeta Narodowa” – „krytykowała w sposób równie bystry, jak i dowcipny mowę Gautscha”. Piniński użył słów, które wywołały wesołość na sali: „Zapewne rząd Gautscha dlatego nie powiedział, jaka będzie ta reforma, ponieważ za dwa miesiące zmieni znów zdanie i żądać będzie reformy innej”. Piniński natomiast dalej stał na stanowisku, reprezentując również polskich członków Izby Panów, że nie sprzeciwia się rozszerzeniu prawa wyborczego. Przypomniał o tym, że w 1896 r. Koło Polskie głosowało za rozszerzeniem prawa wyborczego i wprowadzeniem v kurii, obejmującej wszystkich obywateli (za wyjątkiem kobiet), mających ukończone 24 lata, co też się stało. Zaznaczył, że teraz również nie sprzeciwia się reformie, natomiast dobrze by się stało, aby przywrócić możliwość wyboru członków Rady Państwa przez sejmy krajowe. Uważał również, że powszechne równe prawo do głosowania przyczyni się do osłabienia indywidualności poszczególnych królestw i krajów^[28].

Na posiedzeniu Izby Panów w dniu 21 grudnia 1906 r. w dyskusji nad reformą wyborczą Piniński ponownie zaznaczył, że nie jest zasadniczym przeciwnikiem powszechnego i równego głosowania^[29]. Uważał jednak, że takie prawo sprawdziłoby się w Szwajcarii, Norwegii, ale w monarchii austriackiej nie można było oczekiwać pozytywnych efektów takiego prawa wyborczego. Podał trzy powody przeciwko jego wprowadzeniu. Po pierwsze stał na stanowisku autonomistycznym. Uważał za błąd wprowadzenie w 1873 r. wyborów bezpośrednich, nieobsadzanych przez delegatów wysyłanych przez sejmy krajowe. Zgodziłby się na wybory bezpośrednie, ale z wysyłaniem pewnej liczby posłów z sejmów z wybranych kurii. Podkreślał, że takie podejście musi być zwalczane, ponieważ nie uznano

26 Trzykrotny premier Austrii (Przedlitawii).

27 „Izba Panów a powszechne prawo głosowania” *Gazeta Narodowa*, nr 277 (1905).

28 Ibidem.

29 Koło Polskie reprezentowało stanowisko, zgodnie z którym deklarowało zgodę na powszechne wybory, jednakże pod warunkiem zachowania przez Polaków dotychczasowej proporcji posiadania mandatów oraz utrzymania przez Koło Polskie „swego wpływu politycznego”. Szymański, 287.

poszczególnych krajów jako „indywidualności”. Po drugie uważał, że wprowadzenie równego i powszechnego prawa wyborczego nie złagodzi narodowościowych walk i przeciwieństw klasowych, czego od takiego prawa wyborczego można by oczekiwać. Jako przykład podał system prawa wyborczego Niemiec, gdzie „wielkie miasta w Niemczech wybierają niemal wyłącznie socjalno-demokratycznych posłów do rajchstagu [sic!]. Sześć wielkich miast: Berlin, Hamburg, Wrocław, Drezno, Lipsk i Monachium wybierają do niemieckiego rajchstagu razem 18 posłów”. Dalej Piniński zapytywał posłów: „Czy wiecie Panowie jak ta reprezentacja wygląda? Jest wśród niej siedemnastu socjalistów, a tylko jeden, jedyny, który do partii socjalno-demokratycznej nie należy”^[30]. W związku z powyższym Piniński wyrażał obawy, że koła reprezentujące inteligencję, przemysł, handel nie miałyby swoich przedstawicieli w Reichstagu. Jako trzeci powód podał niezdolność do pracy Izby Posłów z tak dużą liczbą 516 członków i brak regulaminu, który odpowiadałby nowej rzeczywistości^[31]. Uważał, że Izba Posłów z ciała ustawodawczego może zmienić się „w pewnego rodzaju uprzywilejowaną arenę kłótni i bójek, na której będzie można rzucać sobie nawzajem największe obelgi a w danym razie pod opieką nietykalności także czynnie się znieważać”^[32].

Mowa Pinińskiego wywarła, jak relacjonuje „Gazeta Narodowa”, nie tylko w Kole Polskim, ale w Izbie Panów „bardzo duże wrażenie i była często oklaskami przerywaną”. Mimo przemówienia Pinińskiego, większość polskich członków Izby Panów, biorąc pod uwagę aktualną sytuację polityczną i nie chcąc brać odpowiedzialności za następstwa, zagłosowała za ustawą. Piniński jednak, w związku z tym, że przez cały ten okres trwał niezmiennie przy swoim stanowisku w kwestii powszechnego głosowania, postanowił wstrzymać się od głosu. „Gazeta Narodowa” reprezentująca poglądy konserwatystów, tak skonstatowała jego postawę i wystąpienie: „Za przemówienie to pełne szczerego przekonania, a nieliczące się z presją, ani z góry, ani z dołu, należy się hr. Pinińskiemu wdzięczne uznanie”^[33].

³⁰ „Przemówienie JE Leona hr. Pinińskiego wygłoszone na posiedzeniu Izby panów d. 21 grudnia 1906 w dyskusji nad reformą wyborczą” *Gazeta Narodowa*, nr 7 (1907).

³¹ Ibidem oraz „Przemówienie JE Leona hr. Pinińskiego wygłoszone na posiedzeniu Izby panów d. 21 grudnia 1906 w dyskusji nad reformą wyborczą (Dokończenie)” *Gazeta Narodowa*, nr 8 (1907).

³² „Izba Panów” *Gazeta Narodowa*, nr 288 (1906).

³³ Ibidem.

Mimo wielu głosów sceptycznych przeciwko wprowadzeniu reformy, w tym i Pinińskiego, reforma została uchwalona 26 stycznia 1907 r. Nowa ordynacja znosiła system kurialny do Izby Poselskiej i wprowadzała wybory czteroprzymiotnikowe: równe, powszechne, bezpośrednie i tajne^[34]. Liczbę posłów zwiększono z 425 do 516. Wprowadzono okręgi wyborcze i każdemu z okręgów przypisano określoną liczbę mandatów. Wśród postanowień nowej ordynacji znalazły się także poniższe ustalenia: czynne prawo wyborcze miał każdy mężczyzna, który ukończył 24 lata i był obywatelem państwa austriackiego, zaś bierne mężczyzna, który ukończył 30 lat i co najmniej od trzech lat był obywatelem państwa austriackiego. Ponadto posłami mogli być wybrani także członkowie Izby Panów. Były również grupy osób, którym nie przyznano czynnego i biernego prawa wyborczego, np. wojskowym i żandarmerii w czynnej służbie, ubogim, którzy pobierali zasiłki z funduszy publicznych, czy osobom, którym sądownie odebrano władze ojcowską i inne^[35]. Praw wyborczych nie uzyskały wówczas również kobiety, które otrzymały je zarówno w Polsce i Austrii dopiero w 1918.

Bibliografia

- Balzer Oswald, *Historia ustroju Austrii w zarysie*. Lwów 1908.
- Bułachtin Maksym A., „Konserwatyści polscy a reforma ustawodawstwa wyborczego Galicji na początku XX wieku” *Zeszyty Prawnicze*, nr 1 (2007): 102–112.
- Buszko Józef, „Stanowisko burżuazyjnego obszarnictwa polskiego i burżuazji wobec reformy wyborczej w latach 1905–1907” *Przegląd Historyczny*, nr 3 (1955): 380–419.
- Buszko Józef, *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956.
- Dziadzio Andrzej, *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914): władza-obywatel-prawo*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001.
- Dziadzio Andrzej, „Władza na pograniczach monarchii habsburskiej doby konstytucyjnej wobec niechrześcijańskich mniejszości narodowych”, [w:] *Pogranicza w historii prawa i myśli polityczno-prawnej*, red. Dariusz Szpopper, Przemysław Dąbrowski. Gdańsk-Olsztyn: Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, 2017.

³⁴ *Reforma wyborcza dla Rady Państwa*, Przemyśl: Wydawnictwo „Echa Przemyskiego” nr 1, 1907, 3.

³⁵ *Ibidem*, 4–6.

- Dziadzio Andrzej, „Polski wątek w austriackiej koncepcji Trybunału Konstytucyjnego” *Palestra Świętokrzyska*, 13–14 (2010): 19–22.
- Głuszko Mariusz, *Walka konserwatystów krakowskich z demokratami na łamach ich organów prasowych w okresie 1867–1895*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007.
- Górski Artur, *Podolacy. Obóz polityczny i jego liderzy*. Warszawa: Wydawnictwo DIG, 2013.
- Grodziski Stanisław, *Sejm Krajowy Galicyjski 1861–1914*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1993.
- „Izba Panów a powszechne prawo głosowania” *Gazeta Narodowa*, nr 277 (1905).
- „Izba Panów” *Gazeta Narodowa*, nr 288 (1906).
- Jońca Maciej, „Szekspirolog. Przyczynek do biografii Leona Pinińskiego”, [w:] *Prawo i literatura. Parerga*, red. Joanna Kamień, Jerzy Zajadło, Kamil Zeidler. 171–182. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2019.
- Litwin-Lewandowska Dorota, „Elity polityczne Galicji w opinii ‘Przeglądu Narodowego’ w latach 1908–1914” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia*, 11 (2004): 211–223.
- Łazuga Waldemar, „Rządy polskie” w Austrii. *Gabinet Kazimierza hr. Badeniego 1895–1897*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1991.
- Łazuga Waldemar, *Kalkulować... Polacy na szczytach c.k.monarchii*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2013.
- Łazuga Waldemar, *Uwikłani w przeszłość*. Poznań: Zysk i S-ka, 2023.
- Małecki Marian, *Wydział krajowy sejmiku galicyjskiego. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne*. Kraków: Księgarnia Akademicka 2014.
- Nancka Grzegorz, „Leon hr. Piniński o action negatora w prawie rzymskim” *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prawo*, 107 (2019): 103–118.
- Nowicki Adam, *Historia Austrii konstytucyjnej (1960–1907)*, t. I. Wiedeń: Biblioteka popularna, 1912.
- Piniński Piotr, *Dziedzic Sobieskich. Bohater ostatniej wojny o niepodległość Szkocji*. Poznań: Zysk i S-ka, 2013.
- Piniński Piotr, *Ostatni sekret Stuartów. Dzieci Karoliny księżnej Albany*. Warszawa: DiG, 2001.
- Pogranicza w historii prawa i myśli polityczno-prawnej*, red. Dariusz Szpoper, Przemysław Dąbrowski, Gdańsk-Olsztyn: Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, 2017.
- „Poseł Piniński o powszechnem głosowaniu. Lwów dn. 26 sierpnia” *Gazeta Narodowa*, nr 196 (1993).
- „Projekt reformy wyborczej Koła Polskiego” *Kurjer Lwowski (dodatek)*, nr 322 (1894).

- „Przemówienie JE Leona hr. Pinińskiego wygłoszone na posiedzeniu Izby panów d. 21 grudnia 1906 w dyskusji nad reformą wyborczą (Dokończenie)” *Gazeta Narodowa*, nr 7 (1907).
- „Przemówienie JE Leona hr. Pinińskiego wygłoszone na posiedzeniu Izby panów d. 21 grudnia 1906 w dyskusji nad reformą wyborczą (Dokończenie)” *Gazeta Narodowa*, nr 8 (1907).
- Redzik Adam, *Stanisław Starzyński (1853-1935) a rozwój polskiej nauki prawa konstytucyjnego*. Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Wysoki Zamek, 2012.
- Reforma wyborcza dla Rady Państwa*, Przemyśl: Wydawnictwo „Echa Przemyskiego” nr 1, 1907.
- Semczyszyn Magdalena, „Polsko-ukraińska rywalizacja podczas wyborów do Sejmu Krajowego w Galicji Wschodniej w latach 1867–1901” *Litopys. Studia i materiały Ukraińskiego Towarzystwa Historycznego w Polsce*, nr 1 (2014): 3.
- Semczyszyn Magdalena, „Specyfika kampanii wyborczych do Sejmu Krajowego i Rady Państwa w Galicji Wschodniej w latach 1867–1901”, [w:] *Między polityką, historią a pamięcią historyczną*. Studia z dziejów Polski okresu porozbiorowego, red. Waldemar Łazuga, Sebastian Paczos. Poznań: Instytut Historii UAM, 2015.
- Szymański Łukasz, „Konserwatyści wschodniogalicjyjscy wobec zmian prawa wyborczego do austriackiej Rady Państwa (1893-1906)” *Acta Iuridica Resoviensia*, nr 4 (2022): 279–291.
- „Telegramy 'Kurjera Lwowskiego'” *Kurjer Lwowski*, nr 337 (1894).
- Wereszycki Henryk, *Historia Austrii*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 1986.
- Wiaderna-Kuśnierz Renata, „Z zamiłowania historyk sztuki’ Poglądy Profesora Leona hr. Pinińskiego na miejsce sztuki w społeczeństwie i jego wkład w powiększenie zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu i Lwowskiej Galerii Obrazów. Zarys problematyki”, [w:] *Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*, red. Roman Drozd, Bogdan Halczak, t. II. Słupsk-Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pomorskiej, 2021.
- Wiaderna-Kuśnierz Renata, „Političko-društvena aktivnost profesora rimskog prava Univerziteta Jana Kazimira u Lavovu”, [w:] *Łemkowie, Bojkowie, Rusini: Historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Z okazji setnej rocznicy powstania Rusińskiego Towarzystwa Oświatowego i sześćdziesiątej piątej rocznicy powstania Wydziału Filozoficznego w Nowym Sadzie*, red. Janko Ramač, Roman Drozd. 241–265. Now Sad, Słupsk: Uniwersytet w Nowym Sadzie-Wydawnictwo Akademii Pomorskiej w Słupsku, 2019.
- Wiaderna-Kuśnierz Renata, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918-1939)*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, wyd. 1: 2015, wyd. 2: 2017.

Wiaderna-Kuśnierz Renata, „Leon hr. Piniński (1857-1938) – prawnik, polityk, historyk sztuki, znawca literatury i kompozytor. Zarys biografii”, [w:] *Przedwojenny Lwów i jego uczeni. Sylwetki – działalność naukowa – osiągnięcia*, red. Sławomir Dorocki, Paweł Brzegowy. 214–243, Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej, 2016.

glosy

